

Фемінізм під час війни: виклики та нові можливості для українських жінок

Повномасштабна війна в Україні стала масштабним потрясінням для всього суспільства, зачепивши кожную сферу життя — від економіки та політики до приватної сфери громадян. У таких екстремальних умовах особливо виразно проявляються гендерні нерівності, що існували раніше, але тепер набувають нових форм чи загострюються через кризовий контекст. На жаль, багато соціальних механізмів, покликаних захищати права жінок, опинилися на межі функціонування: лікарні перевантажені, правова система зосереджена переважно на воєнних злочинах, а волонтерська допомога не завжди встигає реагувати на всі потреби. Тим не менше, попри труднощі, в цей складний час феміністичний рух набуває чіткіших контурів і стає видимішим на міжнародній арені, адже жінки в Україні продовжують боротися, допомагати й організовуватися.

Водночас війна формує нові можливості для переосмислення гендерних ролей і підходів до захисту прав жінок. Традиційний поділ на «жіночі» та «чоловічі» обов'язки поступово втрачає актуальність: жінки виконують завдання, які раніше вважалися прерогативою чоловіків, і доводять свій професіоналізм у питаннях безпеки, логістики, управління фінансами. Тим самим формується потужний суспільний запит на феміністичну ідеологію, яка визнає універсальність прав і можливостей усіх людей, незалежно від статі. У цій оновленій версії статті ми ще детальніше розглянемо, як саме змінюється український фемінізм, які нові виклики постають перед жінками і які перспективи відкриваються для гендерної рівності в Україні.

Новий контекст: посилення феміністичного руху

Із початком повномасштабного вторгнення жінки не лише масово долучилися до волонтерських ініціатив, а й стали ініціаторками багатьох із них. Багато хто створює фонди для збору коштів на армію, організовує евакуаційні «зелені коридори» для цивільних, стає координаторками в міжнародних проєктах гуманітарної допомоги. Усе частіше вони беруть на себе керівні ролі в громадському секторі, відстоюючи потребу у феміністичних принципах навіть під час воєнного стану. Цей тренд посилюється завдяки широкому доступу до цифрових інструментів: жінки можуть проводити онлайн-зустрічі, вебінари, тренінги, а також формувати цілі мережі підтримки та взаємодії.

Інтерес до феміністичних ідей спостерігається також серед молоді, яка прагне побудувати життя на засадах справедливості та рівних можливостей. Університетські спільноти й позаурочні дискусійні клуби починають активно говорити про гендерні аспекти війни, про необхідність феміністичного аналізу суспільних процесів. З'являються дослідницькі групи, які збирають інформацію про внесок жінок у військову сферу, документацію воєнних злочинів, порушення прав людини тощо. Таким чином, навіть попри складні умови, відбувається

посилення інтелектуальної бази феміністичного руху, що дає підґрунтя для подальших трансформацій у післявоєнний період.

Важливо зазначити, що феміністичний рух стає все більш різноманітним з погляду ідей і методів. Дехто зосереджується на конкретних формах підтримки (психологічна допомога, логістика, забезпечення гуманітарних потреб), тоді як інші групи роблять акцент на політичних реформах, просуванні законодавчих ініціатив, боротьбі з інституційною дискримінацією. Така плюральність підходів дозволяє руху охоплювати ширше коло проблем і бути ефективнішим у різних суспільних сегментах.

Зміна пріоритетів: нові теми та форми діяльності

До війни жіночий рух в Україні переважно сфокусувався на класичних проблемах: протидії домашньому насильству, сексизму на робочому місці, низькій представленості жінок у політиці. Однак воєнна реальність вимагає розширення порядку денного. Нині феміністки та активістки відстоюють потребу враховувати гендерні особливості в евакуаційних операціях, гуманітарній допомозі, реабілітаційних програмах для ветеранів, розподілі фінансових ресурсів на післявоєнну відбудову.

З'явилися також ініціативи, які раніше не перебували у фокусі уваги: зокрема, щодо безпеки жінок, котрі залишилися на окупованих територіях, або тих, хто потрапив у полон. Активно просуваються ідеї документування гендерно зумовлених злочинів агресора, адже сексуальне насильство та інші форми утиску жінок на війні стають інструментом терору. Питання повоєнної реставрації прав жінок, які постраждали від насильства, — ще один напрям, де феміністичні організації беруть на себе роль адвокації і захисту.

Поряд із суто гуманітарними завданнями, помітно зростає зацікавлення у феміністичній освіті та просвітницькій діяльності. Це маніфестується проведенням семінарів і лекцій, де обговорюються концепти фемінізму, історія боротьби за права жінок та сучасні виклики. Жінки й чоловіки, які раніше не виявляли особливого зацікавлення цими темами, тепер шукають відповіді на питання про те, як змінюються соціальні ролі під впливом військових дій і чому важливо зберігати принцип рівності в умовах кризи. Саме таким чином відбувається розширення спектра феміністичного руху та його пріоритетів, перетворюючи його на багатовимірну силу, що здатна відповідати на найскладніші виклики воєнного періоду.

Іще одна важлива зміна полягає в тому, що все більше феміністичних ініціатив прагнуть бути інклюзивними, враховувати потреби різних груп населення: людей з інвалідністю, ЛГБТК+ спільноти, літніх людей, представниць етнічних меншин. Під час війни всі ці категорії жінок часто стають ще більш уразливими, і саме феміністичний рух бере на себе відповідальність виступати за їхні права, залучаючи додаткові ресурси та міжнародну підтримку.

Взаємопідтримка та мережі солідарності

Роль жіночої взаємодопомоги та солідарності в період війни виходить далеко за рамки простого волонтерства. Формуються цілі мережі, де жінки обмінюються не лише матеріальними ресурсами (продуктами, ліками, одягом), а й актуальною інформацією, контактами надійних перевізників, порадами щодо працевлаштування та реабілітації. У таких мережах часто діють «точки опори», які представляють собою громадські або приватні простори, де можна знайти тимчасовий притулок, отримати консультацію юриста чи психолога.

В умовах, коли офіційні структури можуть бути перевантажені або не мати достатньо людських і фінансових ресурсів, саме горизонтальні мережі солідарності здатні мобілізуватися дуже швидко. Організаторками таких мереж зазвичай виступають місцеві активістки, які мають авторитет у громаді й можуть оперативно налагодити співпрацю з іншими організаціями. Цей вимір взаємодопомоги віддзеркалює один із ключових феміністичних принципів — підтримку та рівність усіх учасниць.

Психологічна підтримка набуває особливої важливості. Тривале перебування під обстрілами, пережиті травми, втрати й вимушене переселення можуть провокувати емоційне вигорання. Тому в межах солідарних мереж проводяться групові та індивідуальні консультації з фахівчинями, які допомагають впоратися з тривогою та стресом. Усе це дозволяє розвивати культуру взаємодії, де немає місця стигмі чи приниженню: коли одна з учасниць потрапляє в кризову ситуацію, інші підключаються, щоб разом знайти вихід.

Варто наголосити, що участь у мережах солідарності не обмежується лише жінками-активістками. Часто допомагають і чоловіки, розуміючи, що рівноправність — це спільне завдання. Так формується новий тип суспільних зв'язків, заснований на принципах колективної підтримки, де гендерна рівність не є абстрактною ідеєю, а конкретною щоденною практикою.

Виклики на шляху до рівноправності

Однак динамічний розвиток феміністичного руху під час війни не означає, що проблеми дискримінації та стереотипів зникають. Багато людей усе ще дотримуються думки, що в умовах бойових дій основна роль жінки — «бережіння родинного вогнища», волонтерська допомога в тилу, тоді як передова нібито залишається «чоловічим простором». Таким чином, жінкам у війську, попри їхні реальні заслуги, часто доводиться боротися з упередженим ставленням, ігноруванням кар'єрних можливостей та сексизмом.

Існують і соціально-економічні виклики. Чимало жінок втратили роботу через руйнування підприємств або змушені були переїхати в інший регіон, де не мають професійних зв'язків. Деякі сфери економіки серйозно постраждали, тому конкуренція на ринку праці загострилася, а це може посилювати дискримінаційні

практики щодо прийому на роботу. Особливо складно доводиться матерям, які самотужки виховують дітей і не мають альтернативних варіантів підтримки.

Не варто забувати й про психологічну вразливість. Воєнні травми можуть довго не давати про себе знати, виливаючись у депресію, панічні атаки або посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Важливо, щоб і держава, і громадський сектор розуміли цю проблему та створювали відповідну інфраструктуру для підтримки, інакше ризик отримати «втрачене покоління» стає цілком реальним.

Попри все це, феміністичний рух демонструє стійкість і жагу до змін. Він прагне перетворити кожний виклик на можливість для соціальних інновацій, будь то створення нових форм самоорганізації, адвокація змін у трудовому законодавстві чи просування культурних ініціатив, що руйнують гендерні стереотипи.

Міжнародний вимір та перспективи розвитку

Глобальна увага до України через війну дала імпульс і міжнародній підтримці феміністичних ініціатив. Жіночі організації за кордоном часто пропонують гранти, партнерські проекти, можливості для евакуації активісток, які опинилися в загрозливих умовах. Також налагоджується співпраця з міжнародними фондами, що фокусуються на правах жінок, забезпечуючи навчання та методичну допомогу.

Важливо, що така підтримка не обмежується разовою допомогою. Усе більше організацій виступають за довгострокову стратегію, яка передбачає посилення феміністичного руху в післявоєнний період. Це можуть бути програми перекваліфікації для жінок, які втратили роботу через війну, або розвиток соціального підприємництва, де пріоритет надаватиметься жіночому лідерству. У міжнародному середовищі зростає усвідомлення того, що від успіху українських жінок значною мірою залежатиме і стійкість майбутньої України.

Перспективи розвитку феміністичного руху після війни багато в чому залежать від того, наскільки глибоко вкоріниться нинішній досвід жіночої активності. Якщо суспільство оцінить внесок жінок у перемогу та розбудову, то можна очікувати більшого політичного представництва жінок, реформ у сфері праці та гендерної політики, розширення програми соціального захисту. Успіх на цьому шляху зміцнить позиції України на міжнародній арені як демократичної держави, що серйозно ставиться до прав людини.

Висновки

Фемінізм під час війни в Україні, попри жорстокі виклики та обмежені ресурси, демонструє дивовижну здатність до адаптації та розвитку. Воєнна реальність водночас посилює як загрозу дискримінації, так і мотивацію жінок боротися за свої права і розширювати свій вплив на всі сфери життя. Жіночий рух перетворює

кризу на можливість для мобілізації, створюючи широкий спектр ініціатив — від гуманітарної допомоги до політичної адвокації.

Сьогодні український фемінізм виходить за межі вузьких тематичних ніш і стає ключовим елементом громадянського суспільства, який допомагає зберегти соціальну стабільність, забезпечити підтримку найуразливіших груп і наголошує на важливості людських прав навіть у найтяжчих обставинах. Якщо цей потенціал знайде відображення у післявоєнних реформах і політиках, Україна зможе не лише впоратися з наслідками війни, а й стати взірцем для інших країн, які шукають шляхи досягнення гендерної рівності та соціальної справедливості у глобально складних умовах.